
РЕЦЕНЗІЇ

УДК 321.7:3316.32(075.8)
ББК 66.07

Сергій Дерев'яно

**ПОЛІТИЧНА ТРАНЗИТОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТОЛОГІЇ ЯК
НАПРЯМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

Рецензія на підручник доктора політичних наук, завідувача кафедри політології та соціології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка С. Г. Вонсовича "Політична транзитологія". Акцентується на системному, з врахуванням науково-методичного призначення видання, викладі сутності, генези думок про транзит суспільних процесів, їх динаміку і різноманітність, в т. ч. в Україні. Відзначається обґрунтованість запропонованого інструментального визначення політичної транзитології, характеристики етапів її становлення і розвитку.

Ключові слова: політична транзитологія, політичний транзит, теорії транзиту, моделі транзитивних процесів, демократичний транзит.

Круті та глибокі зміни у світі на зламі ХХ – ХХІ століть викликали хвилю транзитів як до демократії, так і до різних форм гібридних режимів, включаючи й різні види авторитарних режимів. Різнострамованість і суперечливість політичних транзитів стала суттєвим викликом для соціально-політичної теорії, вимагає пошуку нових підходів до осмислення явищ політичного розвитку сучасних суспільств. Істотним фактором, який стримує формування цілісного концептуального розуміння новітніх варіантів переходів, з якими зіткнулися пострадянські суспільства, є потреба у зміні формату їхнього вивчення. Все це зумовлює необхідність пошуку інших, більш адекватних ракурсів аналізу політичних транзитів, процесів демократизації, із залученням нових теоретико-методологічних підходів і методичних засобів.

Науковцями здійснено аналіз різноманітних аспектів транзиту, у науковій літературі сформульовано низку більш чи менш вірогідних політичних прогнозів для окремих посткомуністичних країн, пострадянського простору загалом. Потребує таких досліджень й Україна, оскільки зіткнулася на шляху утвердження національної державності з усіма проблемами демократизації – демократичного переходу, як соціально-політичними і соціокультурними, так і геополітичними й гео економічними.

Саме тому є науково актуальним та має велике практичне значення підручник доктора політичних наук С. Г. Вонсовича, що вийшов нещодавно друком [3]. Підручник є одним із перших в Україні навчальних видань присвячених дослідженню історії, теорії і практики розвитку та становлення політичної транзитології.

Цінність його полягає, насамперед, в тому, що рецензоване видання увібрало результати ґрунтовного, здійсненого знаним подільським вченим вперше в українській політичній науці комплексного дослідження теоретико-методологічних, концептуальних засад, принципів вивчення і дослідження політичної транзитології. У численних працях науковця, монографії [2] та дисертації [1] С. Г. Вонсович переконливо обґрунтував необхідність впровадження однієї із галузей політичної науки – транзитології – в українську політологію. Підручник став також узагальненням досвіду викладання його автором курсу "Політична транзитологія". Тому, заслуговує уваги прагнення автора здійснити комплексний аналіз цього явища, виявити та проаналізувати особливості політичного транзиту в новітніх українських умовах та донести їх розуміння, перш за все, до студентства як дієвих учасників досліджуваних процесів.

Підручник має чітко продуману та логічно вмотивовану структуру. Аналізу теоретичних засад політичної транзитології виправдано передуює змістовний опис витоків та розвитку ідей про перехідні суспільства у філософських школах періоду античності та середньовіччя, доби Відродження та нового часу. Закономірним є висвітлення теоретико-методологічних, концептуальних засад, принципів вивчення і дослідження політичної транзитології. Автор справедливо виводить її підґрунтя з класичних транзитивних теорій, розкриває їх специфіку, особливості розуміння механізмів динаміки переходу від авторитарних чи тоталітарних політичних режимів до демократичних, демократизацію та консолідацію цих режимів. Доступністю відзначається виклад суті теоретичних конструктів транзиту та понятійно-категоріального інструментарію політичної транзитології. Чітко означені дефініції та нові поняття категоріально-політологічного поля транзитології. Це стосується й складних для вивчення концептуальних основ дослідження політичної транзитології, які розкриваються через закони і закономірності її розвитку, осмислення об'єктивно-історичної обумовленості транзитивних процесів.

У підручнику змістовно проаналізовані особливості перебігу соціально-політичних перетворень, які охопили країни Центральної та Східної Європи в кінці 80-х – на початку 90-х років XX століття та особливості, що мають місце у їх динаміці у першій чверті XXI століття. Це дозволило виокремити групи країн, де по-різному відбувався перехід до демократії, й із різним результатом. Логічним можна вважати акцент автора на трансформацію соціально-політичної структури, що має місце у транзитивних системах. Також вартий уваги аналіз виокремлених та розкритих автором особливостей, специфіки посткомуністичного транзитивного розвитку, його векторів. Виокремлено етапи перебігу, чинники, які сприяють політичному транзиту або ж гальмують його в залежності від вихідної точки – тоталітарного чи авторитарного режимів : економічний стан країни, національна єдність та духовно-культурні цінності.

Певною мірою дискусійними, але прийнятними є структуровані та класифіковані автором моделі політичних транзитів. Серед них як відомі загальні моделі політичного розвитку, так і моделі переходу на пострадянському просторі. Це стосується й запропонованої моделі фаз проходження демократичного транзиту в Україні, шляхів коригування стратегії політичного транзиту в Україні у трьох вимірах: інституціональному, культурологічному та громадянському.

С. Г. Вонсович не залишає поза увагою і роль політичних еліт у процесі демократичного транзиту та особливості просування до демократії в Україні. Безперечно слушним у підручнику є міркування про те, що у транзитних політичних системах постали режими, які позначаються в американо-англійській політичній теорії як “гібридні”. Відповідно, у країнах пострадянського політичного простору, що розвивалися за умов “керованої демократії”, у шерезі політичних змін має місце реверсивний характер, який характеризується тенденцією до повернення в бік авторитаризму, а то й архаїки. Тому стара еліта, яка проводила ці зміни, мала можливість пристосуватися до нових реалій, далеких від реального демократичного переходу, щоб і надалі зберігати за собою панівне становище.

Вдалими, вважаю, є спроби компаративного аналізу перехідних процесів із польським, російським, українським досвідом. Зробити це автору вдалося на підставі опрацювання праць знаних політологів, соціологів, філософів, істориків, міжнародників різних країн.

Відзначається підручник й широкою та репрезентативною джерельною базою. Привертає увагу список використаних джерел, їхня багатомовність, що засвідчують ґрунтовність дослідження. Вагомим є використання сучасних методик наукових політологічних досліджень, прискіпливий аналіз джерел. Автор ставиться до використаного джерельного і теоретичного масиву критично, співвідносить

виокремлені теоретико-методологічні підходи із практикою змін та реаліями політичних процесів, пропонує власне розуміння досліджуваних явищ і процесів, робить аргументовані узагальнення та висновки.

Загалом, рецензований підручник “Політична транзитологія” є належним зразком комплексного, логічного, конструктивного дослідження перспективної великої і цілісної політологічної проблеми. Завдяки науковій обґрунтованості, предметності аналізу, науковому фактажу, чіткості, логічності і доступності викладу матеріалу це видання повинно стати помітним внеском у дослідження одного із суттєвих комплексів – політичної транзитології.

Підручник відповідає програмі навчальної дисципліни “Політична транзитологія”, згідно з вимогами до таких видань містить теоретичний матеріал, питання для самоконтролю, завдання для самостійного опрацювання, а також список рекомендованої літератури. Варто відзначити ясний і чіткий стиль викладу матеріалу, використання стійких науково-фразеологічних конструкцій, термінології. Водночас рецензований підручник вирізняється належною доступністю у сприйнятті значного фактологічного матеріалу, оригінальними узагальненнями та висновками його автора.

Вважаю, що підручник “Політична транзитологія” С. Г. Вонсовича буде корисним для студентів соціально-політичних і гуманітарних спеціальностей, викладачів вищих навчальних закладів, науковців, політологів-практиків та й якнайширшого читацького загалу.

1. Вонсович С. Г. Концептуальні засади політичної транзитології : автореф. дис. ... доктора політ. наук : 23.00.01. Київ, 2015. 36 с.
2. Вонсович С. Г. Політична транзитологія : історія, методологія : монографія. Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. 384 с.
3. Вонсович С. Г. Політична транзитологія : підручник. Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д.Г., 2017. 204 с.

References

1. Vonsovych S. H. Kontseptualni zasady politychnoi tranzytolohii : avtoref. dys. ... doktora polit. nauk : 23.00.01. Kyiv, 2015. 36 s.
2. Vonsovych S. H. Politychna tranzytolohiia : istoriia, metodolohiia : monohrafiia. Kamianets-Podilskyi : vydavets PP Zvoleiko D.H., 2013. 384 s.
3. Vonsovych S. H. Politychna tranzytolohiia : pidruchnyk. Kamianets-Podilskyi : vydavets PP Zvoleiko D.H., 2017. 204 s.

In the review of S.G. Vonsovych's textbook "Political Transitology" it is emphasized on the systemic exposition of the essence, the history of origin and the current state of scientific thought about the transit of social processes, the dynamics and diversity of transitological processes, including Ukraine. The validity of the instrumental definition of political transitology, the characteristics of the stages of its formation and development are noted.

Key words: *political transitology, political transit, theory of transit, models of transitive processes, democratic transit.*